

3328

Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի № 52

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՈՒՍՈՒՑԱՆԵԼՈՒ

ԲԱՆԱԽՈՐ ՆԱԽԱՊԱՏԱՐԱՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅԻՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Երկրորդ տպագրութիւն

491.99-1

Ա-44

Թիֆլիս

Տպարան «ԿՈՒԼՏՈՒՐԱ» Ընկ., Վեկամինովսկ. № 18

1910

«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ»-Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. Պամպէյի վերջին օրերը, Յ. Միրզայեանի . 1 50
2. Ասպետ, Վ. Փափաղեանի . — 15
3. Կեանքը ծովերի խորքում. 50 պատկերով Լուսինի վիլլի, Թարգմ. Ստ. Մալխասեանի . — 30
4. Տրիլբի, զրամա 4 ար., Թ. Լ. Մելիք-Աղամ. — 25
5. Եադ-աստ, լող. 1 արար. Յ. Ղազարեանի . — 25
6. Դարվինիզմ, Դարվինի պատկերով Ս. Բալաղեանի . — 50
7. Ազնիւ գող, Ֆ. Մ. Դոստոևսկու, Թ. Ն. Չ. — 10
8. Ինքնավարութիւն և Զեմստլո, Բէլոհոնսկու. Թարգմ. Կ. Զալալեանի . — 15
9. Տնտեսագիտական գրոյցներ, Կարիշի, Թարգմ. Կ. Զալալեանի . — 40
10. Къ введению на Кавказѣ Земскаго Самоуправленія, Кн. Г. М. Туманова. . — 20
11. Քերականութիւն մայրենի լեզուի, Ա. Բ. և Գ. մաս միասին. Ստ. Պալասանեանի . — 75
12. Ընդհանուր պատմ. Հին-Դար, Վինոգրադովի, Թարգմ. Գ. Խաժակի . 1 —
13. Եւրոպա և Հայաստան, Ամֆիտէատրովի Թարգմ. Ա. Մխիթարեանի . — 10
14. Փուչ գաւակ, զրամա 5 գործ. Գ. Ղարաջեանի. — 50
15. Արիւնի աւետարանը, Թարգմ. Տ. Զաւէնի . — 25
16. Գծագրութեան օրինակներ, Գ. Լեոնեանի Ա. մաս. . — 20
17. Բ. մաս. . — 20
18. Գ. մաս. . — 35
19. Դասագիրք ընդհանուր աշխարհագրութեան, քաղաքական մաս, կազմեց Լ. Բաբայեան . — 65
20. Начальная книжка для армян. школь. С. Мандиняна . — 55
21. Կառապան Հենշէլ, Թարգմ. Լ. Բաբայեան . — 50
22. Հող և նրա մշակութիւնը, Գ. Ղազարեանի . — 20
23. Դասագիրք ընդհանուր աշխարհագրութեան, Եւրոպա. կազմեց Լ. Բաբայեան . — 50

491.99-1

Ա-44

230 4-10

Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի № 52

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆ

**ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՈՒՍՈՒՑԱՆԵԼՈՒ**

ԲԵՆԱԽՐ ՆԵՒԱՊՏԲԵՍՏՈՒԹԵԱՆ ՄԵՍԻՍ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Երկրորդ տպագրութիւն

Թիֆլիս

Տպարան «ԿՈՒՆՏՈՒՐԱ» Ընկ., Վիկտորինովսկ. № 18

1910

6.02.2013

ՀՀ Ք. գնումադրույթի և միջնորդականության

ՀՀ Ք. գնումադրույթի և միջնորդականության

ՀՀ Ք. գնումադրույթի և միջնորդականության

ՀՀ Ք. գնումադրույթի և միջնորդականության

Սրա առաջին տպագրությունը եղել է «Նոր

Դպրոցի» 1910 թվի մայիսի համարում:

3296-91

1

Սովորեցնել մանուկին գրել-կարդալ, առանց հասկացնելու նրան այդ գործի էությունը, կընշանակէ մի բան տալ նրան, առանց տաճի երեսը ցոյց տալու:

Ոչ, այդպէս չըպիտի լինի, այլ ամեն ինչ, որ տրւում է երեխային, նա պէտք է տեսնէ նրան աչքովը, եթէ աչք ունի, լսէ ականջովը, եթէ զուրկ չէ լսողութիւնից: (Կոյրերի և խուլ ու համրերի համար սովորեցնելու ջոկ եղանակներ կան):

Երեխայի տեսածն ու լսածը պէտք է լինի իսկականը և ոչ մի կեղծիք, ինչպիսիք են գծերն ու կէտերը՝ բառերի և տառերի փոխարէն: Ուսուցումը պէտք է լինի զննական, գիտակցական և պարզ, որ հասկանալի լինի:

2

Թէպէտ ուղիղ է աւած, թէ ուսուցումը պէտք է տանել հեշտից դէպի դժւարը, բայց աւելի էլ ուղիղ կըլինի ասել՝ թէ ուսուցման համար ինչ որ դժւար է, պէտք է հեշտացնել: Օրինակ աւելի հեշտ է գրել ու տառը, քան թէ պ, բայց երբ սովորեցնում ես պ տառի արմատական գծերը, համեմատական դժւարութիւնը վերանում է: Աւելի հեշտ է գրել միավանկ սար բառը, քան ե-

ռովանկ Սամսատար, բայց երբ նախ սով-
րեցնում ես բառերի վանկելը, և գրելիս՝
մանուկը վանկում է Սա-նա-սար, էլ այնու-
հետև դժւարութեան մասին խօսք լինել չի
կարող:

Եթէ կարծում էք, որ հասարակ տառեր
գրելն աւելի հեշտ է, քան թէ գլխատառե-
րը, պէտք է դրանց գրելն այնպէս հեշտաց-
նէք, որ այլևս առիթ չունենանք դրանց
գրելը յետաձգելու:

Եթէ միավանկ բառերը աւելի հեշտ են
կարգում, քան բազմավանկները, պէտք է
սովորեցնել, թէ ինչպէս պէտք է բառի սկզբի
երկու և երեք տառերն իրար հետ միացնել:

Բայց այս բոլոր հեշտացնող ձևերը աւե-
լի կըհեշտանան, երբ գրել-կարդալը զրաւոր
սկսելուց առաջ մանուկներն ստացած կըլի-
նին ըսնալոր նախապատրաստութիւն:

3

Բանաւոր նախապատրաստութեան ժա-
մանակ, երբ սկսում են բառերը վանկել և
վանկերը վերածել հնչիւնների, դրանով հիմք
է դրւում, թէ ինչպէս պէտք է գրել. իսկ
երբ լուծած վանկերը նորից համադրւում
են, դրանով էլ սովորեցնում են, թէ ինչպէս
պէտք է կարդալ: Այսպիսով գրել-կարդալը
դառնում է գիտակցական: Մանուկները ոչ
թէ այսօր այս գիրն են սովորում և վաղը՝
միւս, այլ սովորում են գրերի նշանակու-

թիւնը, նրանց պատկեր լինելը այս ու այն
հնչիւնի: Այնպէս են պատրաստւում, որ ի-
րենք կարող են նոր գրեր հնարել, միայն՝
ուսուցչի օգնութեամբ ծանօթանում են ար-
դէն կղած գրերի հետ ¹⁾:

4

Ուսումնարան մտնող ութ տարեկան ե-
րեխէքը, եթէ քաղաքացի են, դժւար կըպա-
տահի, որ քիչումիչ կարգալ չիմանան, համբ-
րել չըզիտենան, չըլինին ճանաչելիս թւա-
նշանները, տեսած չըլինին սովորական լո-
տօի թղթերը, փորձած չըլինին կարգալ այս
ու այն խանութի ցուցանակը՝ թէկուզ օտար
գրերով, ու չըլինեն իմանալիս «կօնչինա»
ասած թղթախաղը, որով սովորում են գու-
մարում անելը:

Երբ տանը կան դպրոց յաճախող մեծ
քոյրեր և եղբայրներ, նրանցից փոք-
րերը չորս ու հինգ տարեկանից արդէն
սկսում են նկարել, կարգալ, գրել, հաշւել:
Ծնողները սկզբում բանի տեղ չեն դնում
մանուկների այդ ազատ պարագմունքը,
բայց երբ նկատում են նրանց առաջադի-
մութիւնը, կարգէ դուրս էականը են համա-
րում նրանց, մինչդեռ դա մի սովորական

¹⁾ Դրագիտութիւն ուսուցանելու այս եղանակը
ընդունւած է անաւնել «վերլուծական», տարբերելով
«հնչական-քաղաղբականից», որին այլևս հետևող
չըկալ:

երևոյթ է, և այդպէս էլ պիտի լինի բնականապէս: Գրագէտ և գրասէր ծնողների զաւակները չեն կարող անգրագէտ մնալ մինչև ութ տարեկան դառնալը: Ժամանակով՝ միայն մանկական ծաղկոցները կընդունեն անգրագէտ մանուկներ, իսկ դպրոցները նախակրթարանները անգրագէտ մանուկի երես չեն տեսնիլ:

Այլ պայմանի տակ են գտնուում գիւղի երեխէքը: Մի գիւղում, ուր դեռ նոր է դպրոց բացւում, այնտեղի մանուկները քաղաքի երեխայի պէս նախապատրաստւած չեն լինում: Հատերը նոյնիսկ ըմբոստանում են, «անցաւ գլուխները ցաւի մէջ գցել չեն ուզում»: Օրինակ ունենալով իրենց անգրագէտ ծնողներին և ուրիշներին, լաւ են համարում իրենք էլ անգրագէտ մնալ և իրենց տաւարի ու ոչխարի ետեւից գնալ սար ու ձոր, սառն աղբիւրների մօտ արձակ-համարձակ պտրտել: Բայց նոր հանգամանքի առջև ընկճւողները իրենց ընդունակութիւնովը յետ չեն մնում քաղաքի երեխաներից: Գլուխներով բնութեան ծոցում՝ հարուստ սնունդ են ստանում նրանից, իսկ իրենց առողջութիւնը և ֆիզիքապէս աւելի զարգանալը մի մեծ առաւելութիւն է տալիս աւելի ծանր պարապմունք տանելու, քան թէ քաղաքի մանուկը: Ուզում եմ ասել, թէ ուսումն սկսող ութ տարեկան մանուկները բաւական հասունացած են լինում ուսուցչին լաւ ըմբռնելու, եթէ ուսուցչին էլ

լաւ է հասկանում նրանց և ճանաչում նրանց մէջ թաքնւած ու քնած ընդունակութիւնները և գիտէ զարթեցնել և դուրս քաշել նրանց:

Մինչև այստեղ ինչ որ ասեցինք, մի համառօտ տեսութիւն էր միայն, մի ներածութիւն մեր անելիքի մասին: Այժմ պիտի խօսենք գործնականի մասին:

Գրել-կարդալը գնական անելու համար խօսք ու զրոյց անելիս՝ կարելի չէ փախուստ տալ կարեւոր տեղմիններ գործածելուց, ինչպիսիք են՝ գիծ, բառ, վանկ, հնչիւն, գիր:

Խօսել գրերի մասին առանց նրանց անունը տալու, այդ կընշանակէ չըլսօսակալնութիւն անել, և ինչ որ պէտք է ասել լեզուով, ձեռք ու գլխով յայտնել և պատասխանել տւած հարցումներին:

Ամենքս էլ ընդունում ենք, որ գրելն առաջ է կարդալուց, որ առաջ պէտք է գրեն և ապա կարդան իրանց գրածը: Բայց ինչպէս կարող են գրել, մինչև չիմանան գրերի գոնէ տարրական գծերը: Ասածդ ինչպէս կարող են գրի առնել, մինչև չիմանան նրա հնչիւնական կազմը: Սրա համար էլ ահա մի բանաւոր նախապատրաստութեամբ մի կողմից սովորում են գրել գրերի արմատական գծերը, միւս կողմից՝

սովորում են բառերը վանկել և վանկերը վերածել տառերի:

Թէ ինչպէս պէտք է բառերը վերածել վանկերի, դա արդէն ներկայումս տարածւած սովորութիւն է և ծանօթ ամենքին, ուրեմն այստեղ չարժէ դրա վրայ կանգ առնել: Այլ է վանկերի լուծումը, քանի որ կան ասողներ, թէ վանկի մէջ բաղաձայնը ձայնաւորից պէտք չէ զատել, թէ բաղաձայնը իր հնչական անունը չըպիտի ունենայ, քանի որ նա առանց ծայնաստի՛րի օգնութեան չի հնչում:

Սա մի այնպիսի թիւրիմացութիւն է, որի պարզաբանելը դիւրին չի լինիլ, եթէ լսողները լաւ ըմբռնելու և հասկանալու յօժարութիւն և արամազրութիւն ցոյց չըտան:

Ես այս յօդւածը վերնագրել եմ «Հայերէն գրագիտութիւն...»: Միթէ գրագիտութիւն ուսուցանելու եղանակը միևնոյնը չէ, ինչ լեզու ուզում է լինիլ: Ո՛չ, միևնոյն չէ: Չինարէնում բառավանկութիւն չի կարող լինել, որովհետև նրանք հնչիւնական գրեր չունին, այլ միայն բառանշաններ, որոնց թիւը ներկայումս, ինչպէս ասում են, յիսուն հազարից անցնում է: Անգլիացիք հընչիւնական տառեր ունին, բայց իրանց բառերն այնպէս են խճողւած համը տառերով, որ արդէն անեկզոտ է կազմել, թէ գրում են «բարի լոյս» և կարդում «Աստու բարին»: Սրանց բառերը նոյնպէս անյարմար են վանկելու, և կամայ ակամայ պէտք է

սովորեն բառերն ամբողջապէս, որ ամբողջի պատկերը դրոշմւի սովորողների յիշողութեան մէջ¹⁾: Կան լեզուներ էլ, որոնք և՛ վանկելու են յարմար, և՛ վանկերը տառերի վերածելու, բայց բաղաձայնը իրանց որևէ ձայնաւորի օժանդակութեամբ հնչելը անյարմարութիւն է առաջ բերում:

Մեր բառագրութիւնը ամենապարզ հընչական լինելով, ոչ միայն բառալուծութեան և վանկալուծութեան է յարմար, այլ և ունի մի այնպիսի տառ, որի օգնութեամբ մեր ամեն մի բաղաձայնը կարող է հնչել ամենայն յարմարութեամբ: Այդ տառը կարծես հէնց նրա համար լինի հնարւած, որ իր օգնութեամբ հնար լինի հնչել բաղաձայն տառերը:

Ես այդ տառի անունը չեմ տալ, թող նա ինքն իրան երևայ: Ենթադրենք մի բոպէ, որ մենք ամեն մի բաղաձայն հնչում ենք ա՛հ հնչիւնի օժանդակութեամբ, — բնիկն ասում ենք ըստ, գիմին՝ զա, և այլն: Այդ դէպքում երեխան ինչպէս կըկարդայ՝ բնակի, սրաի, եթէ ոչ՝ բանակ, սարաի: Եթէ ա՛ի տեղ լինէր ու, կըկարդային բունակ, սուրաի: Եթէ լինէր օ, կըկարդային բօնակ, սօրաի: Իսկ եթէ լինէր ը՞, բնակը կըդառնար

¹⁾ Մի քանի անգամ ականջովս է ընկել, թէ գրագիտութիւն սովորեցնելու ամենալաւ եղանակը ամերիկականն է, այսինքն՝ անգլիականը: Այսպէս ասողները ամաչում են իրանց ասածն անպարտաւոր մի յօդւած տալ, թէ և խոստանում են:

բընակ, սրտին՝ սըրտի, որ կընշանակէ՝ երկուսն էլ կըմնային անփոփոխ՝ բնակ և սրտի։ Ուրիշ օրինակ, գրում ենք՝ կրկնել, քրտնքել, քրթմնջել և՛ կըրկնել, քըրտընքել, քըրթմընջել։ Միթէ սրանով փոխեց բառը։ Այս կընշանակէ ը տառը երկու բաղաձայնի մէջ եղած թէ չեղած՝ միևնոյն է, իսկ այդ յատկութիւնը չունի ոչ մի այլ ձայնաւոր։ Գրեցէք սիրել և զեղչեցէք ձայնաւորները, տեղը կըմնայ՝ սրլ...նշանակութիւնից դուրկ հնչիւն։

Ուսումնասիրելով ինքնուսույց սովորողներին, տեսնում ենք, որ նրանք էլ բաղաձայնները ուրիշ ձայնաւորի, օժանդակութեամբ չեն հնչում, այլ բացառապէս ը հնչիւնի։ Այսպիսի յատկութիւն ունեցող տառ չըկայ ոչ մի լեզուում, սա զուտ հայկական է, ինչպէս երևում է և մեր չը, կը, մը բառերից։ Բացի այս յատկութիւնից՝ սա ունի և որոշիչ յատկութիւն, որ գրւում է բոլոր բաղաձայնավերջ բառերի վերջում, ինչպէս՝ աչք, աչքը, քար, քարը, ջուր, ջուրը, և բոլորն էլ այսպէս։

Օգուտ քաղելով ը հնչիւնի որոշիչ յատկութիւնից, նախ քան վանկերը տառերի վերածելը սովորեցնում ենք ը տառի այս յատկութիւնը և ցոյց ենք տալիս իր պատկերը, իբրև զննելի առարկայ և իբրև մի գործիք, որ պիտի գործ ածենք գրել-կարդալիս։

Բաղաձայնների հնչական անւանատուութեան հակառակորդները խօսքով են միայն հակառակում և վիճում, իսկ երբ հարկա-

դըրւած են լինում թիւագրել մի բան, որ աշակերտները գրեն կամ շարեն շարժական տառերով, այն ժամանակ զգում են, որ իրանք մի երկաթ են ուզում կռել, առանց սալի ու մուրճի։

6

Երբ երեխէքը գիտեն արդէն բառերը ուղիղ վանկել, և մնում է, որ վանկերն էլ վերածեն տառերի, ահա այդ ժամանակ ուսուցիչը հասկացնում է, որ բոլոր բառերը երկու կերպ են ասւում՝ ը-ով և առանց ը-ի, ինչպէս՝ տուն, տունը, Արշակ, Արշակը։ Թեւազգրում է մանուկներին, որ այս ու այն առարկայի անունը ասեն ը-ով և առանց ը-ի։ Երբ այնքան վարժւում են, որ իրանց համար հասկանալի է դառնում, որ ը-ն մի առանձին հնչիւն է և կարելի է մի բառի վերջից աւելացնել և զեղչել, այդ ժամանակ ուսուցիչը գրում է գրատախտակի վրայ ը տառը և բոլորին միասին հնչել տալիս։ Որպէսզի ը-ն իբրև գիր մենակ չըմնայ, ուսուցիչը՝ իբրև պատկեր՝ ցոյց է տալիս ամբողջ այբուբենի թերթը, եթէ կայ դպրոցում, իսկ եթէ չըկայ, ինքը գրում է գրատախտակի վրայ նախ ձայնաւորները և ապա մի քանի բաղաձայններ, որ կարդում է ը-ի օժանդակութեամբ։

Այս դասի ժամանակ ուսուցիչը վերաստուգութեան է ենթարկում աշակերտներին, որ տեսնէ՝ կան արդեօք մէջները գրագէտ-

ներ, և քանի հոգի են, որոնք ճանաչում են բոլոր գրերը, քանիսը՝ կիսատ-պոստ և քանիսը բոլորովին չըզիտցող: Եթէ լինում են այսպիսիք, դրանց ջուր-ջուր խմբերի է բաժանում, որ ուշադրութիւնը աւելի չըզիտցողների վրայ դարձնէ և աշխատէ շուտ միացնել զիտցողներին հետ:

Բառերի վերջից ը հնչիւնը աւելացնելն ու զեղչելը կարողանալուց յետոյ ձեռք է զարկւում երկտառ նշանակած վանկերի լուծման: Վանկերն սկսւում են ճայնաւորով և վերջանում բաղաձայնով, որ հնչւում է ը հնչիւնի օժանդակութեամբ: Այդ միավանկ բառերն են՝ ախ, աի, ահ, աղ, աջ, առ, ափ, եղ, ես, եմ, եկ, եփ, էս, էդ, էն, էշ, էծ, էլ, էհ, էր, իժ, իմ, իր, ութ, ուժ, ուլ, ում, ուշ, ուռ, ուս, ուր, օդ, օղ, օր, օձ, օլ:

Նախ ինքը ուսուցիչը տալիս է ճայնաւորի և բաղաձայնի անունները, ասելով բարձրաձայն՝ ա, խը, և պատուիրում երեխաներին, որ պատասխանեն առանց ը-ի՝ ախ: Այսպէս և միւսները: Ուսուցիչը հանդիսանում է իրրե գրող, իսկ մանուկները՝ իրրե կարդացող: Ուսուցիչն ասում է՝ եթէ ես գրեմ գրատախտակի վրայ ա և դը, դուք ի՞նչ կըկարդաք: Պատասխանում են՝ աղ... Ուսուցիչը իրօք գրում է աղ, և երէիէքը տեսնում են, որ աղ գրելու համար երկու գիր է եղել պէտք՝ ա և դը: Այսպէս ահա և միւս վանկերը: Այստեղ գրելու նպատակը այն չէ, որ երեիէքը ճանաչեն

գրերը, այլ իրրե մի ճայնանիշ՝ որ փոխանակ զիժ կամ կէտ լինելու, կարող է իսկական տառը լինել, որ կարող է ծանօթ լինել և մանուկներից շատերին: Ուսուցիչը գրելու փոխարէն կարող է և շարժական տառեր դնել իրար մօտ, քանի որ նրա նպատակն է մի վանկի երկու հնչիւն ունենալը զննելի կացուցանել:

Այս վարժութիւնից յետոյ հարկաւոր է գլխի գցել մանուկներին, որ բաղաձայն տառերը առանց ճայնաւորի օգնութեան հնչել չեն կարող, թէ՛ անձարութիւնից ենք ասում՝ բը, գը, դը... Փորձի համար վարժապետն ասում է. — Երեիէք, ես ինչ որ ասում եմ ը-ով, դուք կարողանում էք միենոյն բառը ասել առանց ը-ի: Ես հիմա կասեմ մի քանի բառ էլի ը-ով, տեսնեմ կարող էք նըրանցից էլ վերացնել ը-ն և ասել առանց ը-ի: Կեցէք, ասում եմ ահա: Եւ ասում է բը... Երեիէքը փորձում են և չեն կարողանում ասել առանց ը-ի: Փորձում են գը, դը, նը հնչիւններից վերացնել ը-ն, չեն կարողանում: Այստեղ առաջ է գալիս բաւական ծիծաղ և զւարճութիւն, որ թոյլ է տալիս ուսուցիչը:

Երբ որ հանդարտւում են երեիէքը, ուսուցիչն ասում է, որ դրանք մեր գրերի անուններն են, այն գրերի, որոնք առանց ը-ի օգնութեան չեն հնչւում, բայց իսկապէս դրանց վերջումը ը չըկայ: Եթէ ը-ի տեղ մի ուրիշ տառ ընկնի մօտը, նրան կը

կալի առանց ը-ի: Եւ բերում է մի շարք օրինակ երկտառանի վանկեր, որոնք սկըսւում են բաղաձայնով և վերջանում ձայնաւորով, ինչպիսիք են դա, կա, նա, հա, սա, թի, ձու, լու, բու, դու: Եւ բացատրում է, թէ ինչպէս՝ գրում ենք դը, ա, և կարդում ոչ թէ դըա, այլ՝ դա: Սրանով սովորեցնում ենք ը-ն վերացնել վանկի միջից էլ, ինչպէս վերացնում ենք վերջից:

Ուրեմն,—ասում է ուսուցիչը,—ես որ գրեմ դը, ա, դուք ի՞նչ կըկարդաք: Պատասխանում են՝ դա: Ուսուցիչն իր ամեն ասած վանկը գրում է գրատախտակի վրայ:

Ամեն մի ուսուցիչ այս գործողութիւնները ժամանակ՝ հետեւելով իր բնազդին՝ կարող է իր ուղած ձևով հասկացնել երեխաներին բանի էութիւնը, իմ առածն ունենալով միայն իբրեւ օրինակ: Ես ինքս գործնականի մէջ բառացի կերպով ասածիս պէս չեմ վարւում, այլ ինչպէս թելադրում է ըոպէն, ինչպէս պահանջում է հանգամանքը: Եթէ երեխէքը հասկացել են իրանց անելիքը, էլ աւելորդ քաշքշոցի չըպէտք է դիմել:

Երբ երեխէքը գիտեն ը հնչիւնը գիղչել նաև վանկի միջից՝ այնուհետև շատ կըհեշտանայ նրանց համար լուծել երեք և չորս գիր ունեցող բառեր: Հեշտութեան համար կարելի է առաջարկել միայնագ բառեր, ինչպէս—թաղ, խաղ, ճաղ, մաղ, շաղ, չաղ, սաղ, վաղ, տաղ, քաղ, գող, դող, թող, հող, ձող, շող, սող, ցող, փող, քօղ, բան, թան,

խան, ճան, ջան, ցան, ծէս, կէս, պէս, բուն, տուն, շուն, խամ, ծամ, կամ, ժամ, համ, շամ, ջամ, նամ, բաց, լաց, թաց, կաց, հաց, սուր, ջուր, դուր, մուր, թուր, գուր, լուռ, սար, քար, չար, տար, վար, ճար, լար, կար... (խառն) արտ, երգ, գիր, գիմ, թուփ, ծառ, խոտ, կալ, կուտ, հոտ, հատ, ձեզ, ճաշ, նաւ, փուշ, նետ, շուտ, նոր...

Այս վարժութիւնից յետոյ պէտք է ըստուգել, թէ երբ ասում են հը, ա, ցը, ի՞նչպէս են միացնում հնչիւնները, արդեօք չիւնում են հնց թէ հացը: Որպէսզի այսպիսի սխալ երբէք տեղի չունենայ՝ պէտք է լուծել տալ նաև այնպիսի բառեր, որոնք սովորաբար գրւում են ը-ով և առանց ը-ի, ինչպիսիք են—նուռ, նուռը, դուռ, դուռը, կուռ, կուռը, փուռ, փուռը, մուկ, մուկը, ձուկ, ձուկը, եղ, եղը, դառ, գառը, մատ, մատը, կաթ, կաթը:

Այս վարժութիւնից յետոյ մանուկների համար պէտք է ընդորովին հասկանալի դառնայ, որ այլ է հը, ա, ցը, որ է՝ հաց, և այլ՝ հը, ա, ցը, ը, որ է՝ հացը: Գրաւոր պարապմունքի ժամանակ այս բանը աւելի էլ շօշափելի կըդառնայ ¹⁾:

Վանկերի բանաւոր լուծումը սրանով էլ

¹⁾ Վանկերը հնչիւնների վերածելիս մանուկները եւր շինում են՝ եր, է, իսկ ո-ն՝ ւը, օ: Ուսուցիչը պէտք է ասէ, որ նրանց արածն ուղիղ է, բայց դըրանց համար մէկ-մէկ գիր ունինք: Եւ ցոյց կըտայ և, ո գրերը:

վերջանում է և սկսւում է գրաւոր պարապ-
մունքը իրենց ունեցած դասագրքի վրայ:
Սկզբի ամեն մի դասը նախ պէտք է գրել
տալ և կարդացնել իրենց գրածը և ապա
կարդացնել դասագրքում տպածը: Մի քանի
դասից յետոյ կարելի է թոյլ տալ, որ աշա-
կերտները արտօնագրեն դասերը: Այս ժամա-
նակ էլ պէտք է այն աշակերտներին, որ
կարդալը լաւ չեն իմանում, թոյլ չըտալ, որ
բառերն ամբողջ գրեն, որ կարող են գրել
տառ առ տառ, այլ ստիպել, որ վանկելով
գրեն, քանի որ բառը չըկարդացած՝ ուղիղ
վանկել չեն կարող: Թելադրելիս էլ բազմա-
վանկ բառերը նախ պիտի վանկեն և ապա
սկսեն գրել վանկ-վանկ կամ ամբողջ:

Այս նախապատրաստութիւնը մի ամսից
աւելի չըպիտի տեի, իր հետ ունենալով և
միւս առարկաները—երգիլը, համբրելը և
գրերի տարերք գրելը: Մանուկների համար
այնքան պարզած պիտի լինի գրել-կար-
դալու էութիւնը, որ նրանք չըգժարանան
գրել-կարդալ՝ առանց դիմելու ուրիշի օգ-
նութեան, այլ միայն օգտւելով իրանց այն-
բենարանից¹⁾:

¹⁾ Ով որ այս մասին իմ առջեայ ասածներին էլ
կուզի ծանօթ լինել, կարող է կարդալ «Վարժարան»
ամսագրում 1882 № 4 և 1883 № 8: Կայ մի հատ էլ
առանձին բրոշյւր՝ Ուսումնականների լեզու, ուսու-
ցիչների համար: Ծախւում է Զաքարիա Գրիգորեա-
նի գրախանութում:

24. Սերմ և ցանք, Գ. Ղազարեանի . . . — 25
25. Գիրքը, պատկերազարդ մանկական գիրք
Յովհ. Թումանեանցի . . . — 20
26. Ժողովրդական դպրոցների մեթոդիկա, Ռու-
զէի, գերմ. փոխ. Յ. Տէր. Միրաքեանի . 1 50
27. Հայկական վայելչագրութիւն և գեղագրու-
թիւն, Գ. Լեոնեանի, տետրակ Ա. . . — 40
28. » » » Բ. . . — 40
29. » » » Գ. . . — 40
30. Ընդհանուր աշխարհագրութիւն սպառուած
31. Սենեօրօս, համառօտ պատմութիւն քաղա-
քակրթութեան ամենահին ժամանակնե-
րից մինչև մեր օրերը, Փրանս. թարգմ.
Մ. Նուպարեան . . . 1 —
32. Հայոց եկեղեցական տարրական դպրոցների
ուսումնական ծրագիրը. խմբագր. Միր.
Տիգրանեանի . . . — 40
33. Կլէյն. Դործնական կաթնատնտեսութիւն
48 նկարով, թարգմ. Ա. Մխիթարեան . . . — 50
34. Բօկլ. Անգլիայի քաղաքակրթութեան պատ-
մութիւնը, թարգմ. Վարդգէս Աղանեանց . . . — 75
35. Լուսկէիշ. Նախամարդու կեանքը, պատկե-
րազարդ թարգմ. Յ. Թադէոսեան . . . — 25
36. Ընդհ. աշխարհագրութեան դասագիրք. ա-
ռաջին—բնական մաս 85 նկարով, Լ. Բա-
րայեանի . . . — 60
37. Ախիլ Լօտիա. Սօցիօլօգիա. Pessimist. . . — 60
38. Փոթորկից առաջ, վ. Արիս. Յովհաննիս-
եանի . . . 1 —
39. Գրաբառի հոլովումը և խոնարհումը Ստ.
Մալխասեանի . . . — 25
40. Մովսիսի Պորենացոյ պատմութիւն Հայոց. 1 —
41. Мысли старого слугаки. Шеварднадзе . . . — 25
42. Դասագիրք ընդհանուր պատմութեան Վի-
նօգրազովի, մասն Բ. թարգմ. Գ. Խաթակ . 1 —
43. Այվազեան Ա. Անիի կոթողները . . . 1 —
44. Ժողովրդական թատրօն, Արաքսեանի, Ժողո-
վածու մասն Ա., բովանդակութիւն: 1. Թան-
գագին համրոյր. 2. Յանկալին և անսպասե-
լին. 3. Լուսանկարչութեան պատուհաս. 4.
Բարեկօնեան խառնակութիւն. 5. Աւետիս

- աղա. 6. Շփոթուած ծառայ 1 —
45. Ժողովրդական թատրոն. Արաքսեանի, Ժողովածու մասն Բ., բովանդակութիւն: 1. Գող. 2. Պաշտօնս է խոմփալ. 3. Զորանչի գալուստը. 4. Կրէչինսկի իւրկայով. 5. Սիրահարուած մայիօր. 6. Արեան դէպք. 1 —
46. Հայոց գրականութեան պատմութիւն Վ. Փափագեանի 1 25
47. Երիտասարդութեան մեղքեր, Համմոնդի, թարգմ. Արայ Արայեան. 1 —
48. Շարլ Մէրէ, Հիլլրա. դրամա, 5 արար. թարգմ. Վ. Փափագեանի — 50
49. Դասագիրք ընդհ. պատմութեան, Վինոգրադովի, մասն գ. թարգմ. Գ. Խաժակ. 1 —
50. Հասարակական գաղափարները Ռ. Պատկանեանի և Ս. Շահոպիլի բանաստեղծութիւնների մէջ Բ. Իշխանեանի 1 —
51. Կենսագրութիւն «Գուտտենբերգի» (մամուլի տակ)
52. Հայերէն գրագիրութիւն ուսուցանելու բանաւոր նախապատրաստութեան մասին ուսուցիչներին համար Ղ. Աղայեանի — 10
53. Աղա-Նեգրի, Բանաստեղծութիւններ, թարգմ. Յ. Յակոբեանի — 50
54. Դասընկեր, Ռաշմաճեանի և Զիլինգարեանի Ա. մաս. — 50
55. » » » Բ. մաս. — 60
66. Հայ գրողներ Ա. մաս, կազմ. Ահարոնեան, Աղայեան, Թումանեան և Փափագեան 2 —
57. Հայ գրողներ Բ. մաս, կազմ. Աղայեան, Թումանեան և Փափագեան 2 —

«Ազգային գրադարան»

NL0238822

Դրմել՝ Книгоиздательство и книжный магазинъ

„Гуттенберг“ Г. И. Галустяну. Тифлисъ.

Tiflis, Librairie «Gouttenberg». G. Galoustian.